

PRVNÍ ČESKÉ ZEMĚDĚLSKÉ VÝROBNÍ DRUŽSTVO

V období předmnichovské republiky vznikla v souvislosti s první pozemkovou reformou řada zemědělských výrobních družstev. V prosinci 1918 podala sociální demokracie na svém XII. sjezdu návrh na přidělování velkostatků zabraných v pozemkové reformě zemědělským výrobním družstvům. Navržená koncepce se v Československu nerealizovala. V období od roku 1922 vznikala již v podmínkách upevněného kapitalistického řádu postupně zemědělská výrobní družstva, kterým byly v rámci pozemkové reformy přidělovány některé tzv. zbytkové statky jako jedna z forem přidělu pod patronátem některých politických stran a společenských organizací. V tomto období se stala zemědělská výrobní družstva sociálním experimentem, který měl prověřit možnosti prosperity zemědělských výrobních družstev za kapitalismu (Honcová 1979).

Zcela odlišný charakter a osudy mělo první české zemědělské výrobní družstvo, založené již v roce 1908, které začalo hospodařit na jaře 1909 v Řeži u Prahy (nyní okr. Praha-východ).

Družstvo bylo založeno skupinou českých anarchistů pod názvem Hospodářské družstvo — „Komuna“ (Čákrťová a Jelínek 1980).

Autor syntetické práce o zemědělských výrobních družstvech ve světovém kontextu prof. dr. Jan Tauber (1948) zařazuje komuny zabývající se zemědělskou činností mezi zemědělská výrobní družstva. Rozděluje je podle původu a charakteru takto:

1. Komuny vzniklé na bázi náboženské, jejichž počátek datuje do 16. století (anabaptisté a pacifisté — jejich potomci zakládali nejstarší americká kolektivistická družstva, nazývaná rovněž komuny).

2. Komuny vzniklé v 19. století na podkladě učení utopických socialistů. Jako první z nich je známa irská komuna v Ralahine, zřízená Owenovým žákem Vandeleurem v roce 1830, jiná se připomíná v Peru k roku 1852.

Kromě komun uvádí Tauber ještě italská zemědělská výrobní družstva, z nichž nejstarší bylo založeno v roce 1884 v Ostii, a další anarchistické družstvo v Cremoně v roce 1887.

Podněty k zakládání zemědělských výrobních družstev obsahuje též marxistická literatura 19. století. Tak Manifest ženevské skupiny Internacionály z roku 1869 (Manifest ... 1869) uvádí výzvu k zakládání výrobních rolnických družstev, která měla mít spolupráci s konzumními a výrobními družstvy dělníků.

Rovněž autoři Wilhelm Liebknecht (1874) a Karel Kautsky v Agrární otázce (vyšla německy roku 1898) považovali hospodaření v zemědělských výrobních družstvech za formu zemědělské výroby budoucnosti. U Kautského (1959) se lze dočíst i o osudech některých komun, které později uvádí Tauber a které byly tedy současníkům známy.

U nás družstevní teorii zkonkrétnil a propracoval František Modráček (Honcová 1979). V roce 1907 vypracoval sociálně demokratický zemědělský program, nazvaný Sociálně demokratické požadavky na venkov. Program se skládá ze dvou částí, z nichž první obsahuje konkrétní požadavky současné zemědělské politiky, mezi nimiž byl i požadavek vydání expropriačního zákona, druhá pak nastiňuje perspektivu socialistické organizace společnosti na principu družstevním.

Rovněž v českém anarchistickém hnutí vzrostl zájem o zakládání zemědělských výrobních družstev, nazývaných anarchisty komuny či anarchistické kolonie (ovšem existovaly též anarchistické kolonie jiných typů, např. tiskařské). Právě tehdy vyšla známá Kropotkinova kniha Listy buřičovy (Kropotkin 1907), v níž byla věnována samostatná kapitola agrární otázce. Autor v ní podrobil ostré kritice současný stav výrobních vztahů v zemědělství a přímo vyzýval k revolučnímu řešení: vyhnání velkostatkářů a prohlášení velkostatků za obecní majetek. Rovněž rolníci by měli být organizováni v obce a hospodařit kolektivně. Předpovídal blízkost revoluce.

I na stránkách anarchistických listů Nová Omladina a na ní navazující Komuna (od března 1907) byly otiskovány jednak teoretické články o záduze i o anarchistických koloniích, z nichž dosavadní byly většinou zemědělské, a zdůrazňovalo se, že by měly mít družstevní charakter a neměly by být v úplné izolaci od soudobé společnosti. Nová Omladina uvedla jako praktický příklad referát o anarchistické kolonii Essai (pokus) ve francouzském departmentu Ardenes při belgických hranicích (Hraše 1907).

Oddaným přívržencem Kropotkinova anarchokomunismu byl S. K. Neumann, který rovněž pomýšlel na založení anarchistické kolonie v blíže neuvedeném místě asi hodinu od Brna. Svůj úmysl vyhlásil v časopise *Nová Omladina* (Neumann 1907) a současně uveřejnil dva inzeráty na přijetí 1 řemeslníka a 1 děvčete pro péči o děti (oba bez konfese) do kolonie a sliboval, že na jaře bude zakoupen pozemek a že o dalším postupu bude čtenáře informovat v témže listu. Nicméně další informace už nevyšly, záměr se zřejmě nerealizoval.

Zakladatelé komuny v Řeži měli tedy k dispozici bohaté ideové zdroje a byli z literatury obeznámeni i s praktickými příklady. Iniciátorem a zakladatelem komuny byl Josef Fiala, absolvent střední hospodářské školy v Písku, znalý i němčiny, který začal o svém záměru právě v roce 1907 korespondovat s Josefem Fišerem, číšníkem, rovněž rolnického původu. Fišer byl samouk, který při svém povolání hodně cestoval po Evropě a osvojil si jazykové znalosti i značné všeobecné vzdělání. Tito dva byli patrně organizátory komuny a měli největší odborné zemědělské znalosti. Členská základna komuny v Řeži čítala v roce 1909 18 osob, z toho 8 mužů, 5 žen a 4 děti. Muži byli jako anarchisté policií bedlivě sledováni. Proto se dochovala jejich jména a nejzákladnější údaje:

1. Josef Fiala, nar. 1881, Srbce, okr. Poděbrady, absolvent hospodářské školy v Písku
2. Josef Fišer, nar. 1882, Čelechovice, okr. Slaný, číšník
3. František Tatar, nar. 1848, Chvaly, okr. Karlín, dělník
4. Josef Tatar (syn), nar. 1881, Chvaly, okr. Karlín, dělník
5. Karel Tatar (syn), nar. 1882, Chvaly, okr. Karlín, dělník
6. Stanislav Kupr, nar. 1889, Chvaly okr. Karlín, obchodní příručí
7. Antonín Hájek, nar. 1885, Praha, příslušný Proutkovic, okr. Sedlčany, zámečnický pomocník
8. František Moudrý, nar. 1874, Písnice, okr. Vinohrady, příslušný Chvaly, okr. Karlín, tesař
9. Josef Bimr, nar. 1883, příslušný Brtev, okr. Nová Paka, obuvnický pomocník

Z pěti členek byli tři manželkami Tatarů. Z uvedené členské základny byli tři evidovaní anarchisté: Josef Fiala, Stanislav Kupr, Josef Bimr, ostatní náleželi k řadovým členům anarchistických organizací v Praze a ve Chvalech. Zakládajícími členy z roku 1908 byli Fiala, Fišer, Moudrý a Karel Tatar, ostatní přistupovali později — v roce 1909. Nejpozději vstoupil do komuny Josef Bimr — teprve v červenci 1909.

Zakladatelé komuny byli utopisté, bez praktických zkušeností. Chtěli založit beztržní společnost, věřili v sílu příkladu. Aby komuna byla co nejvíce soběstačná, přibírali do ní též řemeslníky různých profesí. Věkové složení členské základny bylo příznivé: převážná většina dospělých členů náležela do věkové skupiny 20–30 let. Významnou roli sehrála v komuně rodina Tatarů (6 dospělých členů). Ovšem toto pokrevní spojení se projevilo v historii komuny negativně.

Členové komuny zakoupili společně statek čp. 2 v Řeži o výměře 55 ha. K statku náležela výstavná patrová budova, velmi vhodná pro ubytování většího počtu kolonistů, dvůr byl ohrazen vysokou zdí, která umožňovala určitou izolaci.

Největší předností transakce bylo, že při ní nebylo třeba většího množství hotových peněz, kterých měli kolonisté nedostatek. Josef Fiala vložil do komuny největší částku — 12 130 K, někteří další po 1000 až 2000 K. Fišerovi jeho rodina jeho podíl zatím nevyplatila. Celkové jmění komuny obnášelo pouhých 16 000 K. Přitom cena statku byla 75 000 K.

Statek byl absolutně předlužen, vázly na něm zaknihované pohledávky ve výši 65 027,52 K, které komuna převzala i se závazkem splácení úroků. Za to původní majitelé počkali anarchistům s placením zbývajících částky v hotovosti. Statek byl totiž ve zbědovaném stavu a prodávající zřejmě uznávali, že noví majitelé si musí ponechat provozní kapitál, aby vůbec mohli začít hospodařit. Proto předali statek komuně do užívání již k 1. březnu 1909, avšak trhová smlouva spojená s vyplacením původních majitelů byla realizována teprve 13. 7. 1910 (Sbírka ... 1910).

Statek byl špatně vybaven, měl velmi nízké stavy hospodářských zvířat (pouze 3 krávy a 2 páry koní, z nichž jeden za mnoho nestál), nářadí bylo rozprodáno, pole vymrskána (Fišer 1920).

Družstvo zakoupilo benzínové mlátičí složení, pár volů a veškeré potřebné nářadí.

Zakladatelé doufali, že ke komuně budou přistupovat další rolníci s polnostmi a finančními prostředky. Jejich naděje byla zklamána. Noví členové sice přistupovali, ale samí bezzemci, kteří hledali v družstvu zaopatření.

Velkým nedostatkem komuny bylo, že postrádala ve vedení zkušeného organizátora, a nedostatek disciplíny mezi členy. Vedoucí komuny Fiala měl sice přiměřené zemědělské vzdělání, avšak chyběly mu praktické zkušenosti pro řízení většího zemědělského závodu.

Při založení komuny se členové rozhodli, že vložený kapitál nebude mít žádný vliv na rozhodování v komuně: jediným kritériem pro rozhodování a odměňování v komuně bude práce. A právě tuto zásadu záhy zamítal hlavní zakladatel komuny Fiala, který vložil do komuny největší majetek. Patrně chtěl touto argumentací podpořit svou autoritu vedoucího odborníka, které se mezi anarchisty příliš nedařilo. Rovněž různé pracovní výkony se při rovnostářském odměňování staly předmětem sporů. Kamenem úrazu byla vzájemná revnivost mezi členkami, vyvstávaly třecí plochy dané bydlením ve společné budově a společným stravováním, přičemž se ženy střídaly ve vaření.

Komuna se stala terčem útoků místních činitelů agrární strany, čímž se dostávala do izolace, zejména při odbytu svých zemědělských výrobků i při poskytování krátkodobých úvěrů na provoz hospodářství.

Všechny tyto faktory — nedostatek finančních prostředků, zanedbanost převzatého hospodářství, nedostatky v řízení a organizaci práce, rozpory mezi členy a konečně politické útoky zvenčí — způsobily rychlý zánik komuny. Nic nepomohlo ani to, že zakladatelé komuny správně vystihli význam mechanizace, když jim pro její zavádění chyběly finanční prostředky.

Jak dlouho vlastně komuna trvala? Tato otázka je sporná a může být předmětem diskuse.

Veškerá družstva měla být povinně evidována ve společenském družstevním rejstříku. Avšak vedoucí družstva Fiala tuto povinnost opomněl. Nelze tedy úředně zjistit ani přesné datum založení komuny. Při jednání na okresním hejtmánství v Karlíně dne 18. 8. 1909 slíbil Fiala, že komuna bude dodatečně registrována jako výrobní družstvo. Leč svůj slib nedodržel, registrace provedena nebyla, a neexistuje ani žádný úřední doklad o datu zániku komuny.

Na podzim 1909 opustili komunu všichni vedoucí anarchisté Fiala, Fišer, Kupr a Bimr. Sám Fiala se odstěhoval počátkem listopadu po ukončení a vyúčtování sklizně na Vinohrady, Nerudova 24, kde bylo sídlo organizace anarchistů. Fiala a Fišer se ve svých článcích uveřejněných po I. světové válce sice neshodují v hodnocení komuny, oba však shodně prohlašují, že hospodařila půl roku. Nicméně někteří anarchisté i potom v Řeži čp. 2 zůstali a dále hospodařili. Byly to tři rodiny Tatarů (6 dospělých osob) a František Moudrý, všichni z Chval.

Je ovšem otázkou, zda lze v tomto období ještě hovořit o komuně v pravém slova smyslu. Dne 13. července 1910 byla konečně podepsána tržová smlouva mezi prodávajícími Janem Tovarou (poručník nezletilého Antonína Tovary), Josefem Tovarou a Matějem Sedláčkem a kupujícími Františkem Moudrým (7/10) a Josefem Tatarem (3/10). Kupující vystupovali tehdy jako soukromé osoby, nikoliv jako družstvo. Cena statku byla stanovena na 75 000 K. Původní majitelé obdrželi na hotovosti pouze 9772,48 K. Moudrý a Tatar přejali za to veškeré pohledávky zaknihované za předchozích majitelů až do výše této ceny. Navíc byl nyní hypotekárně zaknihován jako pohledávka vklad Josefa Fialy do komuny ve výši 12 130 K, který nebyli noví majitelé Moudrý a Tatar schopni Fialovi hotově vyplatit.

Na statku v Řeži čp. 2 hospodařil tedy rodinný klan Tatarů a jejich soused z Chval František Moudrý. Výnos byl nadále rozdělován podle počtu dospělých pracujících osob. Kromě toho ještě existovala na statku v tomto období námezdní práce, neboť zbývající anarchisté měli málo vlastních sil. V květnu 1910 zaměstnávali podle hlášení četnické stanice v Klecanech kočího Josefa Vilímka ze Zderadic, který vůbec nebyl anarchista, a pravděpodobně ještě nějaké neevidované děvečky, neboť o ženy se četníci nezajímali.

Ale ani zbývající anarchisté nehospodařili na statku dlouho, neboť jej pro jeho předluženost nemohli udržet.

Již dne 24. února 1911 jej prodali Karlovi Bulvasovi, statkáři ve Velké Bášti, a jeho choti Alžbětě za zvýšenou cenu 80 000 K (Sbírka ... 1911). Zadlužení usedlosti, které převzali opět kupující, vzrostlo o Fialovu pohledávku a dosáhlo výše 77 157,52 K. Prodávající anarchisté získali při prodeji statku v hotovosti celkem obnos 2842,48 K, bylo jim však umožněno zůstat a hospodařit na statku ještě v hospodářském roce 1911 a přivlastnit si výsledky této sklizně. Anarchističtí kolonisté opustili tedy Řež definitivně v listopadu 1911.

Jak vidno, je třeba v existenci komuny v Řeži rozlišovat dvě etapy, které se svým charakterem poněkud lišily, ve druhé etapě vypadá komuna více jako rodinný podnik.

Komuna v Řeži znamenala první a ojedinělý pokus o založení zemědělského výrobního družstva u nás v období před I. světovou válkou, pokus v pravdě průkopnický, který však vyzněl negativně.

Zakladatelé komuny byli nesourodá skupina převážně mladých anarchistů. Neměli oporu ani v propracovanější teorii o zemědělských výrobních družstvech, kterou by mohli aplikovat na naše podmínky, ani ve vlastní zemědělské praxi. Jediný ze všech, vedoucí Fiala, měl odborné zemědělské vzdělání, chyběla mu však praxe v řízení většího zemědělského závodu.

Především však jim chyběl kapitál. Proto bylo družstvo nuceno zakoupit vysoce předlužené hospodářství a převzít veškeré jeho dluhy, a nemohlo ani podnikat účelné investice, jako rozšiřování stavů hospodářských zvířat a zvelebování chovů, používání kvalitních osiv a sádí a rozšiřování mechanizace.

Družstvu se nepodařilo získat levný úvěr napojením na úvěrní družstevnictví, nemělo ani vazby na neúvěrní družstva (skladištní, mlékárenská, strojní aj.), která by mu umožnila účelně pronikat na trh a více využívat výhod mechanizace. Tyto nevýrobní formy družstevnictví byly zcela pod vlivem agrární strany, které se podařilo dostat komunu do úplné izolace.

Z těchto objektivních příčin nemohlo řežské zemědělské výrobní družstevnictví uspět. Chyběly mu základní předpoklady prosperity zemědělských výrobních družstev za kapitalismu: kapitál a levný úvěr. Řežské zemědělské výrobní družstevnictví nemělo žádnou finanční podporu, ani státní, ani od své vlastní politické strany.

K těmto objektivním příčinám se přidaly ještě nedostatky v řízení a organizaci práce i vnitřní rozpory mezi družstevníky. Pro krátkost trvání a nedostatek pramenů nelze zhodnotit hospodářské výsledky družstva a jeho životaschopnost.

Současníci nedoceňovali historický a společenský význam komuny. Nenalezeme o ní nejen žádné polemiky a útoky v agrárním tisku, ale ani anarchistický tisk jí nevěnoval zaslouženou pozornost, nenalézáme o ní nikde ani zmínku, ačkoliv vhodná propagace tiskem mohla komuně přispět k získávání zájemců o členství z řad majetnějších odborníků, které komuna tolik postrádala. Ani Renáta Wohlgemuthová (1971), která uvádí ve své syntetické práci o českém anarchismu příklady ojedinělých pokusů o anarchistická výrobní družstva (např. tiskárna), se nezmiňuje o řežské komuně, o níž se z pramenů k dějinám českého anarchismu nedozvídá.

Komuna sice nenalezla širší ohlas v době svého vzniku, ovlivnila však svým příkladem dobu pozdější.

Její historie bylo vzpomenuťo právě v době zápasu o první pozemkovou reformu, kdy se v tisku diskutovalo o účelnosti zemědělských výrobních družstev. Do této diskuse se zapojili dva z jejích zakladatelů.

Josef Fiala, tehdy rolník ve Svinech, okr. Veselí, přešel na pozici agrární strany (Fiala 1919) a podroboval své tehdejší dílo — řežskou komunu — ostré kritice. Odsuzoval princip zemědělských výrobních družstev, o nichž tvrdil, že nikdy nemohou tak prosperovat jako soukromá hospodářství.

S ním polemizoval v Českém Slově Josef Fišer, tehdy rolník v rodných Čelechovicích (Fišer 1920). Fišer po jedenáctiletém odstupu správně viděl příčiny neúspěchu řežské komuny a v nastalé polemice hájit přednosti družstevní zemědělské velkovýroby.

Právě z jeho článků jsem čerpala základní faktografické údaje o vnitřní organizaci komuny. Fišer byl lidový myslitel, který nabyl značného sebevzdělání, zejména za svého pobytu ve Francii a v Anglii. Jeho články obsahují i zajímavé náměty na přeměnu současné kapitalistické společnosti, ovšem rovněž utopického charakteru, založené na etice.

Právě uvedené dva články mne upozornily na problematiku zapomenutého prvního českého zemědělského výrobního družstva — komuny v Řeži. Lze jen litovat, že již nežijí původní organizátoři a že nezanechali podrobnější písemné materiály a doklady.

Literatura

- ČAKRTOVÁ, E. — JELÍNEK, T.: Anarchistickokomunistická kolonie v Řeži. (Edice dokumentů týkajících se komuny v Řeži z fondu Okresního hejtmanství Karlín). Documenta Pragensia, Archiv hl. města Prahy 1980, s. 26-42.
- FIALA, J.: Krátká sláva socialistického statku v Čechách. Večer, 4. 4. 1919, s. 1.
- FÍŠER, J.: Něco ze zkušeností nabytých v komunistické obci. České Slovo, 1920, 28. 4., s. 1-4, 6. 5., s. 1-3, 14. 5., s. 1-3, 26. 5., s. 2-4.
- HONCOVÁ, J.: Zemědělské výrobní družstevnictví v předmnichovském Československu. Acta universitatis Carolinae, philosophica et historica, studia historica XIX, 1979, s. 129-162.
- HRAŠE, J.: O anarchistické kolonii. Nová Omladina, 2, 1907, č. 11, s. 4-5.
- KAUTSKÝ, K.: Agrární otázka. Praha 1959.
- KROPOTKIN, P.: Buřičovy řeči. Praha 1907, nákladem časopisu Komuna, Žižkov.
- NEUMANN, S. K.: Inserát pro nábor komuny. Nová Omladina, 2, 1907, č. 18, s. 7.
- TAUBER, J.: Zemědělská výrobní družstva. Praha 1948.
- WOHLGEMUTHOVÁ, R.: Příspěvek k dějinám českého anarchistického hnutí. Rozpravy ČSAV, 81, 1971, seš. 8.
- Manifest ženevské skupiny Internacionály: Manifest an die landwirtschaftliche Bevölkerung vom Zentralamte der Sektiongruppe deutscher Sprache. Genf, 16. Nov. 1869.
- Sbírka listin k pozemkovým knihám hl. m. Prahy 1910/1937: 1911/512. Obvodní soud Praha 1.

dr. ing. Jaroslava Honcová, CSc., VÚEZVž Praha

HONCOVÁ, J. (Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha): *První české zemědělské výrobní družstvo*. Sociol. Zeměd., 24, 1988 (1) : 67-72.

Zemědělská výrobní družstva v období předmnichovské republiky vznikla v souvislosti s první pozemkovou reformou a stala se významným sociálním experimentem. Zcela odlišný charakter mělo první české zemědělské výrobní družstvo v Řeži u Prahy — anarchistická komuna z roku 1908. Autorka uvedla přehled soudobé literatury o zemědělských výrobních družstvech a komunách, ze kterých měli zakladatelé komuny možnost čerpat teoretické podněty. Řežská anarchistická komuna vznikla na utopické bázi. Její zakladatelé věřili, že jejich příklad povede k následování a přispěje tak k přechodu k beztřídní společnosti. Z krátké historie komuny seznáme její existenční podmínky, složení členské základny, organizační strukturu i příčiny jejího zániku. Problematika řežské komuny znovu ožila v tiskové polemice v době, kdy se rozhodovalo o charakteru první pozemkové reformy.

zemědělské výrobní družstvo v Řeži; vznik; složení členské základny; příčiny zániku

ГОНЦОВА, Й. (Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия, Прага): *Первый чешский сельскохозяйственный производственный кооператив*. Sociol. Zeměd., 24, 1988 (1) : 67-72.

Сельскохозяйственные производственные кооперативы в периоде республики до Мюнхенского заговора возникли в соответствии с первой аграрной реформой и стали знаменательным социальным экспериментом. Весьма отличительный характер имел первый чешский сельскохозяйственный промышленный кооператив в Ржежи у Праги — анархистическая коммуна, возникшая в 1908 году. Автор привела перечень современной литературы по сельскохозяйственным производственным кооперативам и коммунам, из которых имели основатели возможность черпать теоретические отправные точки. Ржежская анархистическая коммуна возникла на базе утопических тенденций. Ее основатели верили, что их пример приведет к дальнейшему увеличивающемуся следованию и будет содействовать таким образом переходу к бесклассовому обществу. Из краткой истории коммуны познакомили читателя с условиями ее существования, составом членов, организационной структурой и причинами ее распада. Problematika Ржежской коммуны снова появилась в журналистической полемике в периоде, когда решался характер первой аграрной реформы.

сельскохозяйственный производственный кооператив в Ржежи; возникновение; состав членов; причины распада

HONCOVÁ, J. (Economic Research Institute for Agriculture and Food, Praha): *The First Czech Agricultural Producer Co-operative*. Sociol. Zeměd., 24, 1988 (1) : 67-72.

In the period of the Pre-Munich Republic in Czechoslovakia, agricultural producer co-operatives originated in relation with the first land reform and became an important social experiment. However, the very first Czech agricultural producer co-operative, the Anarchist Commune founded at Řež near Prague in 1908, had an entirely different character. There is a survey of contemporary literature on agricultural producer co-operatives and communes from where the founders of the Commune could draw theoretical stimuli. The Anarchist Commune of Řež was founded on Utopian ideas. Its founders believed that their model would be followed, finally leading to a classless society. The paper is on the Commune's short history, including its existence conditions, composition of the membership, organizational structure, and causes of its failure. Problems of the Řež Commune were revived again in controversies in the press in the period when the character of the first land reform was being decided.

agricultural producer co-operative at Řež; rise; composition of membership; organizational structure; failure

HONCOVÁ, J. (Forschungsinstitut für die Ökonomik der Landwirtschaft und Ernährung, Praha): *Die erste tschechische landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft*. Sociol. Zeměd., 24, 1988 (1) : 67-72.

Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaften entstanden im Zeitraum der Vörmünchener Republik im Zusammenhang mit der ersten Bodenreform. Sie wurden zu einem bedeutsamen sozialen Experiment. Eine ganz anderen Charakter hatte jedoch die erste tschechische landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft in Řež bei Prag — die anarchistische Kommune aus den Jahre 1908. Die Autorin gibt eine Übersicht über die gegenwärtige Literatur von LPG und Kommunen, woraus die Gründer von Kommunen theoretische Anstöße entnehmen konnten. Die anarchistische Kommune von Řež entstand auf utopischer Basis. Ihre Begründer glaubten, daß ihr Beispiel zündend wirkt und somit zum Übergang zur klassenlosen Gesellschaft beiträgt. Aus der kurzen Geschichte dieser Kommune erkennen wir ihre Existenzbedingungen, die Zusammensetzung der Mitgliederbasis, die Orgstruktur und auch die Gründe ihres Zusammenbruchs. Diese Problematik wurde in einer Presse-Polemik in einer Zeit wieder aufgegriffen, als entschieden wurde über den Charakter der ersten Bodenreform.

Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft in Řež; Entstehen; Zusammensetzung der Mitgliederbasis; Orgstruktur; Zusammenbruch